

Lublin, dnia 21 sierpnia 2024 r.

dr hab. Joanna Studzińska, prof. ALK
Katedra Prawa Cywilnego
Kierownik Zakładu Postępowania Cywilnego
Akademia Leona Koźmińskiego

RECENZJA

ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR MAŁGORZATY ROL PT. „MEDIACJA W POSTĘPOWANIU ODREBNYM W SPRAWACH ROZWODOWYCH”

I.

Podjęty przez Doktorantkę temat, mimo że doczekał się już wielu wypowiedzi, jest wciąż istotny i aktualny. Świadczą o tym chociażby niedawne zmiany dotyczące sposobu prowadzenia mediacji nowelizujące kodeks postępowania cywilnego i projekty wprowadzenia postępowania informacyjnego wraz z mediacją rodzinną w postępowaniu o rozwód w projektowanej w druku 3254 nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i kodeksu postępowania cywilnego. Mediacja rodzinna jest procedurą rozwiązywania konfliktu, w której bezstronny i neutralny mediator pomaga członkom rodziny w procesie uzgodnień, za ich dobrowolną zgodą oraz przy zachowaniu poufności. Warto zauważyć, że mediacja rodzinna jest istotna i ma wyjątkowy charakter z uwagi na kryterium podmiotowe jej uczestników, zaś rozwiązywanie sporów rodzinnych w drodze mediacji, niesie szereg korzyści. Jednocześnie przyczynia się do zmniejszenia społecznych i finansowych kosztów rozwodów zarówno dla małżonków jak i dla państwa, znacznego skrócenia czasu, który w innym wypadku byłby niezbędny do rozwiązania konfliktu oraz zwiększa szansę na zachowanie odpowiednich relacji w przyszłości, co jest szczególnie istotne w sytuacji rozpadającej się rodziny, gdyż pozwala na efektywną współpracę rozwodzących się małżonków w sprawach opieki nad dziećmi i zapewnienia ciągłości kontaktów małoletniego z obojgiem rodziców po ich rozstaniu.

Autorka zwraca uwagę, że zagadnienie dotyczące mediacji w sprawach rodzinnych czy rozwodowych było wielokrotnie przedmiotem różnych opracowań, jak i orzeczeń sądów

powszechnych, jednakże brakuje nadal szerszych opracowań dotyczących analizy problemów odnośnie do charakteru i pojęcia mediacji, umiejscowienia mediacji rodzinnych w procesie rozwodowym w oparciu o polski system prawa oraz w zakresie cech osób bezpośrednio uczestniczących w postępowaniu rozwodowym. Można wskazać liczne opracowania dotyczące ADR-ów jak i samej instytucji mediacji, na które powołuje się sama Autorka, jednak jak wskazuje nie ma opracowania monograficznego tak szczegółowo omawiającego samo postępowanie mediacyjne w postępowaniu rozwodowym z uwzględnieniem jego specyfiki. Jednocześnie wykorzystanie badań empirycznych zwiększa walor opracowania służąc analizą omawianych zagadnień w praktyce. Z tych względów podjęcie przez Doktorantkę analizy tytułowego zagadnienia zasługuje na aprobatę.

II.

Praca została ułożona w logicznym porządku. Składa się ze wstępu, trzech części w których jest pogrupowanych dziewięć rozdziałów, wniosków oraz aktów prawnych, wykazu literatury, orzecznictwa oraz innych źródeł, a także załączników.

Autorka w sposób precyzyjny dokonała uzasadnienia wyboru tematu przy jednoczesnym ograniczeniu do zagadnień będących przedmiotem analizy. Podkreśliła znaczenie omawianego tematu w rozwoju praktyki mediacji rodzinnych w sprawach rozwodowych. Celem badań uczyniła analizę problemów prawnych z punktu widzenia kształtowania się mediacji rodzinnych w Polsce. Dysertacja ma przede wszystkim na celu kompleksowe zaprezentowanie problematyki mediacji rodzinnych w sprawach rozwodowych w oparciu o przepisy postępowania cywilnego. Autorka podkreśla, że rozwiązanie przedstawionych problemów badawczych jest niezmiernie istotne dla rozwoju praktyki mediacji rodzinnych w sprawach rozwodowych w polskim systemie prawnym. Doktorantka wykazała się znajomością przedmiotu dysertacji i swobodnym poruszaniem się w temacie, na co wskazuje dojrzała analiza zagadnienia z wykorzystaniem szerokiego orzecznictwa i aktualnych poglądów doktryny, a także orzecznictwa dotyczącego problematycznych zagadnień. Podkreśla, że proces rozwiązywania sporów prawnych jest zagadnieniem bardzo złożonym i wiąże się z funkcjonowaniem człowieka w społeczeństwie.

Doktorantka w sposób precyzyjny wyjaśniła zastosowane w pracy metody badawcze wykazując się świadomością ich celu i potrzeby skorzystania. Autorka podkreśla uzasadniając użycie każdej ze wskazanych metod, że praca została napisana w oparciu o metodę empiryczną

poprzez badania i obserwację, technikę ankiety i technikę wywiadu standaryzowanego oraz w oparciu o metodę historyczno-prawną. Zastosowała także metodę dedukcyjną i analizę.

Praca nie zawiera wyodrębnionych uwag prawno-porównawczych, co mogłoby ją ubogacić oraz wskazać podobieństwa i różnice w systemie kontynentalnym np. francuskim i niemieckim i np. systemie anglosaskim, zwłaszcza, że w innych ustawodawstwach niejednokrotnie mediacja jest mocno ugruntowana, czy wręcz obligatoryjna. Jest to o tyle istotne, że np. w Wielkiej Brytanii mediacja rodzinna jest ugruntowana i obowiązkowym elementem wszczynającym postępowanie o rozwód jest wyłącznie spotkanie informacyjne. Zatem strony, które chcą otrzymać wyrok rozwodowy muszą wziąć w nim udział co najmniej trzy miesiące przed złożeniem oświadczenia o rozpadzie związku małżeńskiego (statement of marital breakdown). Autorka natomiast odnosi się na s. 55-56 do obowiązywania ustaw mediacyjnych w innych państwach europejskich ale porusza także zagadnienia z uwzględnieniem regulacji państw obcych np. na s. 266. Zaś w historii mediacji na s. 34 i n. odnosi się także do historii w innych państwach, a nadto regulacji europejskich, jak np. rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (86) 12 oraz Dyrektywy UE 2008/52/EC. Nadto należy docenić fakt, że przy uwagach historycznych dotyczących kształtowania się mediacji w polskich regulacjach na s. 34 m.in. odnosi się szerzej do powstania tej instytucji już w starożytności, odnosząc się do średniowiecza i nowożytnych form ADR-ów. Szersze rozważania w tym przedmiocie osadzenia mediacji w regulacjach europejskich prowadzi także na s. 46 i n. omawiając regulacje Rady Europy i Unii Europejskiej w zakresie mediacji rodzinnych.

Doktorantka wykorzystała imponująco bogatą dostępną bazę źródłową z zakresu postępowania cywilnego i postępowania mediacyjnego. Znalazły się w niej publikacje zarówno dotyczące aktualnego stanu prawnego, jak i, co należy szczególnie docenić, także spoza prawa co umożliwia wieloaspektową analizę. Można znaleźć mimo wyczerpującej bibliografii opracowania, które nie zostały ujęte, jak np. D. Majcher, Znaczenie mediacji w sprawach rozwodowych, Zeszyty Naukowe Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu Studia Ekonomiczne, Prawne i Administracyjne Zeszyt nr 4 (2020), s. 67 i n., jednak w żaden sposób nie wpływa to na walor naukowy pracy. Niewątpliwie należy podkreślić fakt, że Autorka sięgnęła również do obszernego orzecznictwa zarówno sądów powszechnych, sądów administracyjnych, jak i Sądu Najwyższego, także w odniesieniu do pobocznie poruszanych zagadnień.

Doktorantka w sposób bardzo precyzyjny uzasadnia swój warsztat badawczy odnosząc się zarówno do sformułowania problemu badawczego, jak i jego uzasadnienia z punktu widzenia wciąż wyrażanych wątpliwości. Stawia tezy badawcze, które będą podlegały dowodzeniu jak zastąpienie posiedzenia pojednawczego przez postępowanie mediacyjne, zastosowanie mediacji celem ratowania skłóconych małżeństw, umiejętności mediatora w postępowaniach rozwodowych, rola konstytucyjna Państwa w zakresie trwałości rodziny, mediacja obligatoryjna w zakresie małoletnich dzieci, istotna rola kształcenia psychologicznego i pedagogicznego mediatorów czy istotny element wiedzy z zakresu psychologii i pedagogiki w postępowaniu mediacyjnym. Z tych względów konstrukcja pracy nie budzi zastrzeżeń, gdyż Autorka w przejrzysty sposób uzasadniła potrzebę prowadzenia poszczególnych wywodów także w aspekcie osadzenia w konstrukcji pracy. Jednocześnie nie budzi wątpliwości, że układ pracy zmierza od ogółu do szczegółu. Autorka zachowała proporcjonalność przy konstruowaniu rozdziałów prawidłowo zakreślając zakres poszczególnych rozdziałów. Wprowadzenie trzech części uzasadnia koniecznością omówienia trzech płaszczyzn dotyczących mediacji w kontekście postawionych tez. Ze względu na liczne tezy pomocnicze i szeroki układ pracy pożądanym byłoby dokonywanie swoistych podsumowań rozdziałów.

Doktorantka ułożyła poruszane zagadnienia w sposób logiczny dzieląc pracę na trzy części. W części pierwszej rozważania rozpoczęła od zagadnień ogólnych dotyczących charakteru mediacji wskazując na ogólne zagadnienia związane z definicją mediacji i jej genezą, poprzez wskazanie postępowania o rozwód w systemie prawa cywilnego, oraz wskazanie rozbieżności interesów stron w konflikcie rozwodowym. Część druga dotyczy mediacji w ujęciu dynamicznym, stąd wskazano na przebieg mediacji, rolę mediatora przy rozwiązywaniu konfliktu oraz odpowiedzialność mediatora. W części trzeciej analizie poddano badania empiryczne w przedmiocie mediacji rodzinnych, zarówno w statystykach, jak i w świetle badań własnych.

Autorka nie wskazała stanu prawnego dysertacji ograniczając się do 2024 roku. Jednocześnie np. na s. 213 wskazuje na nowelizację kodeksu postępowania cywilnego z 9 marca 2024 r. W aspekcie ostatnio dokonanych kilku nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, które w niewielkim stopniu dotknęły także mediacji chociażby ze względu na wprowadzenie nowelizacją wchodzącą w dniu 14 marca 2024 r. mediacji zdalnej, może to być istotne z punktu widzenia kompletności rozważań.

III.

Zgodnie z wcześniejszą konkluzją, prawidłowy i przejrzysty układ pracy powoduje omówienie zagadnień w logicznym ciągu rozumowym wiążącym się w charakterem mediacji i jej kształtowaniem, wskazaniem specyfiki postępowania rozwodowego i jego uwarunkowań oraz wykorzystaniu tej instytucji w praktyce w świetle badań.

Część pierwsza dotyczy konceptualizacji mediacji jako alternatywnego sposobu rozwiązywania sporów. Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający i zawiera uwagi natury ogólnej dotyczące pojęcia mediacji i jej genezę oraz uregulowania prawne ze szczególnym uwzględnieniem mediacji rodzinnych. W tym celu Autorka odnosi się do pojęcia konfliktu i definicji alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów. Słusznie wskazuje podejmując zagadnienie definicji mediacji, że charakter mediacji jest ściśle związany z osobą mediatora. W celu wykazania charakteru mediacji i jej znaczenia Autorka wyraża pogląd na s. 30, że posiadanie przez strony wiedzy, czym jest mediacja oraz, że strony same mogą być odpowiedzialne za rozwiązanie sporu jest szansa na ograniczenie postępowań sądowych. Warto byłoby poszerzyć te rozważania o rodzaje mediacji i ich przydatność w postępowaniach rozwodowych poprzez prowadzenie mediacji bezpośrednich, czy lepiej by rozmowy przyjęły formę mediacji pośrednich (inaczej niebezpośrednich). Ciekawym wątkiem orzeczeń byłoby także wskazanie charakteru i przydatności w sprawach rodzinnych mediacji online, tzw. ODR (Online Dispute Resolution), które mogą toczyć się za pomocą elektronicznych środków komunikowania się na odległość, zarówno w czasie rzeczywistym, w tym w formie telekonferencji, jak i jako rozłożony w czasie proces, poprzez maile lub komunikatory, co zwłaszcza w procesach o rozwód może mieć znaczenie, a przede wszystkim wskazanie, czy wprowadzenie tej formy w dobie informatyzacji postępowania cywilnego byłoby możliwe i zasadne. Autorka przedstawia genezę mediacji począwszy od czasów starożytnych po kształtowanie się mediacji w czasach nowożytnych. Szeroko odnosi się do uregulowania mediacji na gruncie polskiego postępowania cywilnego. Podkreśla, że kodeks postępowania cywilnego nie określa sposobu prowadzenia mediacji, a jedynie zasady. Natomiast na s. 45 wskazuje, że przepisy o mediacji zawarte w regulacjach postępowań odrębnych w sprawach małżeńskich stanowią jedynie uregulowanie specyficzne dla tego postępowania, zaś odpowiednie zastosowanie mają przepisy ogólne o mediacji. Zasadnie Doktorantka omawia regulacje europejskie, zwracając uwagę na ich znaczenie i wpływ na wprowadzenie ustaw dotyczących mediacji w państwach europejskich.

W rozdziale drugim Doktorantka odniosła się do charakteru i przebiegu postępowania rozwodowego. Autorka rozważania rozpoczęła od uwag ogólnych i istoty procesu o rozwód. Definiuje na s. 68 rozwód jako konflikt i wskazuje na s. 75 jego fazy. Wskazuje na przedmiot postępowania odrębnego w sprawach rozwodowych odnosząc się do przesłanek rozwodu. W dalszych rozważaniach Autorka omawia postępowanie dowodowe i poszczególne środki dowodowe w sprawie o rozwód. Na s. 96 zauważa, że ze względu na zasadę ustności i bezpośredniości świadek składa zeznanie ustnie. Skoro szczegółowo wskazuje te aspekty warto byłoby odnieść się na tym etapie do zeznań pisemnych świadka i dopuszczalności wykorzystania takich zeznań w procesie o rozwód. Autorka nadto wspomina o dowodach nowoczesnych, audiowizualnych które mogą zostać wykorzystane w procesie o rozwód, jednak nie odnosi się do ciągle spornego zagadnienia dopuszczalności wykorzystania dowodów w formie zdjęć, filmów, nagrań dźwięku, e-maili, zrzutów ekranów komputera, danych z forów internetowych, mediów społecznościowych, billingów z telefonów, czy wydruków wiadomości SMS pozyskanych sprzecznie z prawem. Tym bardziej, że Sąd Najwyższy w wyroku z 25 kwietnia 2003 r. (IV CKN 94/2001, Przegląd Sądowy 2004/11-12 str. 156) stwierdził, że dowodem może być nagranie rozmów prowadzonych przez strony nawet wtedy, gdy nagrania dokonano bez wiedzy jednej z nich i w okresie pozostawania przez małżonków w faktycznej separacji.

Doktorantka wskazuje także na przesłanki rozwodu. Omawiając wyrokowanie w sprawach rozwodowych wskazuje na poszczególne elementy wyroku rozwodowego, które mogą być przedmiotem mediowania. Autorka do minimum na s. 97 i n. ogranicza się do uwag dotyczących stron i właściwości, nie wskazuje na samo postępowanie w kontekście odmienności od postępowania zwykłego procesowego, a słusznie odnosi się orzeczenia o władzy rodzicielskiej czy kontaktów z dzieckiem oraz rozstrzygnięcia o sposobie korzystania ze wspólnego mieszkania. Zwraca uwagę także na dopuszczalność orzekania w tym postępowaniu o podziale majątku wspólnego małżonków. Szeroko przedstawia także skutki wyroku rozwodowego dla nazwiska, czy sfery majątkowej. Co istotne nie wskazuje na aspekty procesowe wydanego wyroku a jedynie zasadnie odnosi się do aspektów materialnoprawnych mających znaczenie w perspektywie prowadzonego postępowania mediacyjnego i zawieranej w nim ugody.

Rozdział trzeci, poświęcony jest tematyce problemu interesów stron zaangażowanych w konflikt rozwodowy. Autorka zwraca uwagę na funkcje państwa i na s. 154 funkcje rodziny. Doktorantka ciekawe rozważania prowadzi na s. 158 w zakresie interesu małżonków w czasie

rozwiązania związku czy interesu dziecka rodziców rozwodzących się wskazując na pojęcie dobra dziecka. Zasadnie wskazuje, że rozkład pożycia małżeńskiego jest czynnikiem decydującym o realizacji interesu publicznego a jednocześnie trzeba uwzględnić interes wszystkich członków rodziny. Przedstawia na s. 167, że istnieją trzy grupy narzędzi użytych do oceny stanu rozkładu związku.

Dalsze rozważania Autorki zwarte są w części drugiej dotyczącej mediacji w ujęciu dynamicznym oraz znaczenia mediatora w rozwiązaniu konfliktu rozwodowego.

W rozdziale czwartym w tym celu doktorantka omawia przebieg postępowania mediacyjnego w sprawach rozwodowych rozpoczynając od wskazania specyfiki konfliktu rodzinnego i trudności w komunikacji w ciekawy sposób wskazując na s. 173 przyczyn trudności w komunikacji. Zwraca również uwagę na wpływ emocji stron konfliktu rozwodowego na przebieg procesu mediacyjnego. Odnosi się tu do aspektów psychologicznych co nadaje dysertacji charakter interdyscyplinary. Ciekawe uwagi na s. 179 czyni odnośnie do stresu pourazowego odnosząc się do wcześniej postawionej tezy, że mediator powinien posiadać umiejętności i kompetencje poparte wiedzą psychologiczną i pedagogiczną, co ma większe znaczenie niż wiedza prawnicza. Ważne jest dookreślenie przez Doktorantkę na s. 207 zakresu przedmiotowego prowadzonej mediacji, gdyż przecież samo orzeczenie rozwodu chociażby pozostaje poza zakresem zawartej ugody i dokonanie wykładni art. 445² k.p.c. tym bardziej, że Sąd Najwyższy w uchwale z 20 października 2005 r. III CZP 75/05, LEX nr 1615838 podkreślił, że postępowanie o uregulowanie osobistych kontaktów rodziców, będących małżonkami, z ich małoletnim dzieckiem ulega z urzędu zawieszeniu z chwilą wytoczenia powództwa o rozwiązanie przez rozwód małżeństwa jego rodziców. Dopuszczalne jest zawarcie ugody w sprawie o uregulowanie osobistych kontaktów rodziców z ich małoletnim dzieckiem. Tym samym zasadnie czyni szersze uwagi w zakresie porozumienia rodzicielskiego w zakresie władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem.

Autorka czyni szerokie uwagi dotyczące etapów postępowania mediacyjnego. W istotny sposób zwraca uwagę na wiarygodność osobistą mediatora. W kontekście ciekawych wywodów dotyczących technik i prowadzenia mediacji zabrakło odniesienia do regulacji wprowadzonej w art. 183¹¹ k.p.c., że mediator niezwłocznie ustala termin i miejsce posiedzenia mediacyjnego. Wyznaczenie posiedzenia mediacyjnego nie jest wymagane, jeżeli strony zgodzą się na przeprowadzenie mediacji bez posiedzenia mediacyjnego. Mediator może przeprowadzić posiedzenie mediacyjne przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jego przeprowadzenie na odległość, jeżeli strony wyrażą na to zgodę. Umożliwienie

prowadzenia postępowania na odległość i nawiązania do mediacji pośredniej może mieć istotny wpływ na skuteczność mediacji właśnie w przypadku dużego konfliktu. Jest to o tyle ważne, że jak już wcześniej wspomniano, w literaturze czyni się także szerokie uwagi w aspekcie informatyzacji alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów i warto byłoby odnieść się do ich przydatności w postępowaniach rozwodowych.

Odnosząc się do charakteru prawnego ugody w postępowaniu mediacyjnym Autorka omawia umowę o mediację. Wskazuje, że ugoda zawarta przed mediatorem jest załącznikiem do protokołu postępowania. Jednocześnie na s. 211 zwraca uwagę wykorzystując własne doświadczenia, że ludzie mają większość skłonność do wypełniania zobowiązań, które sami świadomie podjęli. Odnosi się do zagadnienia zakresu ugody w kontekście zakresu prowadzonego postępowania sądowego zasadnie powołując orzeczenie Sądu Okręgowego w Warszawie i poglądy doktryny. Autorka zasadnie na s. 213 zwraca także uwagę na ostatnie zmiany art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c. nowelizacją z 9 marca 2023 r. w odniesieniu do prowadzonych różnych postępowań i zakresu ugody. Omawia charakter ugody zawartej przed mediatorem i jej skutków. Zwraca również uwagę na zakończenie postępowania mediacyjnego i zatwierdzenie ugody. Odnosi się także a s. 222 do zagadnienia odmowy zatwierdzenia ugody jako wyjątku od autonomii woli stron. Wskazuje także na prawnika jako mediatora występującego w postępowaniu mediacyjnym omawiając zadania mediatora i jego funkcje w wymiarze komunikacyjnym, psychologicznym, i negocjacyjno- informacyjnym. Na etapie publikacyjnym można rozważyć umieszczenie tych rozważań w rozdziale piątym traktującym o mediatorze i dokonanie porównania czy lepszy mediator prawnik czy np. psycholog. Bardzo ciekawe i oryginalne są rozważania dotyczące udziału pełnomocników profesjonalnych w toku postępowania mediacyjnego w sprawach rozwodowych. Jednak rozważania dotyczące prawnika jako pełnomocnika strony należałoby dla porządku wyводу umieścić we wcześniejszej części rozdziału i odnieść się do odmienności postępowania i jego roli. Nadmienić tu należy, że nie każdy prawnik może być pełnomocnikiem strony i należałoby przyjąć prawidłową nomenklaturę kodeksu postępowania cywilnego, który posługuje się pojęciem adwokata i radcy prawnego.

Rozdział piąty dotyczy roli mediatora w konflikcie rozwodowym. Uwagi Autorka rozpoczyna od definicji mediacji i efektywnej komunikacji, co było już przedmiotem rozważań. Warto byłoby tu wskazać pojęcie i kształtowanie się instytucji mediatora w postępowaniu cywilnym czyniąc uwagi w zakresie kryteriów podmiotowych na gruncie chociażby wcześniej obowiązującego art. 436 § 2 k.p.c. Nadto można celem uporządkowania wyvodu odnieść się

do regulacji w tym przedmiocie w ustawie o ustroju sądów powszechnych i rozróżnienia statusu mediatorów i mediatorów stałych zwłaszcza w kontekście funkcji uregulowanego w art. 16a. § 1 ustawy o ustroju sądów powszechnych koordynatora do spraw mediacji, który wykonuje działania na rzecz rozwoju mediacji, zapewnia sprawną komunikację pomiędzy sędziami i mediatorami oraz stałymi mediatorami, a także współpracuje przy organizowaniu spotkań informacyjnych. Tym bardziej, że na s. 279 Autorka zasadnie wskazuje na trzy kategorie mediatorów zaś na s. 297 odnosi się do statusu mediatorów stałych. Uporządkowałyby to tok rozumowania.

Doktorantka omawia zasadnie wpływ mediatora i jego rolę w prawidłowo prowadzonej mediacji i jej przebiegu czyniąc interesujące konkluzje na s. 241 np. odnośnie do języka mediacji. Wskazuje też na inne ciekawe cechy mediatora, które w odczuciu Autorki powinien posiadać odnosząc się do inteligencji emocjonalnej i szczególną rolę komunikacyjną. Za przydatne dla praktyki i istotne z punktu widzenia efektywnego prowadzenia mediacji należy uznać uwagi dotyczące szczególnego sposobu rozwiązywania konfliktu i a s. 251 cztery płaszczyzny wiarygodności mediatora jak osobistą, instytucjonalną, proceduralną i merytoryczną. Doktorantka wskazuje na szczególne cechy mediatora w odniesieniu do Kodeksu Etyki Mediatora i jak sama wskazuje nie najistotniejsza jest specjalistyczna wiedza, a zachowanie wiążące się z umiejętnością słuchania czy analitycznego podejścia do problemu. Analizuje także różne aspekty roli mediatora jak przezwycięzenie problemów komunikacyjnych, doradcy pokazującego różne warianty rozwiązania sporu w postępowaniu rozwodowym czy rzecznika interesu dziecka. Tu Doktorantka od s. 261 zwraca uwagę na aspekty psychologiczno – socjologiczne w kontekście podjęcia właściwych działań.

W końcowej części rozdziału Autorka odnosi się także do standardów szkolenia mediatorów w odniesieniu do opracowanych przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów wskazując na instytucjonalizację mediacji w Polsce. Jest to niewątpliwie bardzo istotne zagadnienie z punktu widzenia skuteczności mediacji. Wskazuje na s. 271 na ciekawą konkluzję, że o niskiej skuteczności mediacji może przesądzać brak odpowiedniego wykształcenia mediatorów. Odnosi się w tym zakresie także do analizy programów studiów prawniczych, co może mieć wpływ na kształtowanie właściwych umiejętności potencjalnych mediatorów.

Rozdział szósty Autorka poświęciła tematyce odpowiedzialności mediatora zasadnie podkreślając, że zagadnienie dotyczące odpowiedzialności mediatora jest uregulowane w sposób bardzo ograniczony. Ta część opracowania ma charakter istotny ze względu na daleko

idące skutki powstania odpowiedzialności mediatora. Wskazuje na ogólny wzorzec roli zawodowej mediatora i klasyfikację zawodów w kontekście dokonywanych przez niego czynności i zwarty stosunek zobowiązaniowy. Doktorantka zasadnie różnicuje status i odpowiedzialność mediatora ze względu na formę na jakiej zostaje wszczęta mediacja, czy to w oparciu o umowę czy postanowienie sądu. Porusza zagadnienie odpowiedzialności na podstawie odpowiedzialności kontraktowej tj. art. 471 kodeksu cywilnego i konieczności naprawienia szkody w odniesieniu do miernika należytej staranności prowadząc w tym zakresie szersze rozważania na s. 287 i n. Zwraca uwagę na s. 282 na prowadzenie mediacji w ramach prowadzenia działalności gospodarczej i zwiększony miernik należytej staranności co wiąże się z koniecznością zagwarantowania odpowiednio wysokiego standardu świadczonych usług przez mediatora. Zwraca uwagę na wagę właściwych relacji między stronami i mediatorem, co wiąże się ze spełnieniem świadczenia przez mediatora. Jak słusznie Doktorantka zauważa niewątpliwie w odniesieniu do odpowiedzialności mediatora istotne znaczenie ma zwrócenie uwagi na etykę wykonywanego zawodu oraz powszechnie przyjęty sposób postępowania realizowany w danej grupie zawodowej. Bardzo istotne i posiadające duży walor naukowo – praktyczny są rozważania na s. 291 i n. odnośnie do stworzenia elementów wzorca należytej staranności mediatora czyniąc uwagi m.in. odnośnie do braku wpływania mediatora na postrzeganie przedmiotu sporu czy sugerowanie możliwych rozwiązań. W tym celu Autorka odnosi się do zasad postępowania mediacyjnego jak bezstronność, niezależność, czy poufność mediatora, ale także zachowanie względnej równej pozycji stron. Porusza także zagadnienia dotyczące odpowiedzialności mediatora w stosunku do organów władzy publicznej na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego oraz odpowiedzialność mediatora jako przedsiębiorcy. Na s. 303 omawia ciekawe zagadnienia nieuczciwej konkurencji i reklamy mediatora. Wskazuje także na podstawy odpowiedzialności mediatora wobec instytucji mediacyjnych zasadnie podnosząc że dotyczy to mediatorów zrzeszonych i wówczas podstawą odpowiedzialności jest statut lub regulamin organizacji.

Część trzecią dysertacji Autorka poświęciła aspektom praktycznym mediacji i badaniom empirycznym prowadzonym w przedmiocie mediacji rodzinnych.

W rozdziale siódmym Autorka dokonuje analizy mediacji rodzinnej w statystykach odnosząc się do statystyk według Ministerstwa Sprawiedliwości grupując je na poszczególne lata oraz oceniając ich skuteczność, co niewątpliwie ma istotne znaczenie praktyczne. Przedstawia wnioski końcowe z przedstawionych statystyk.

W rozdziale ósmym Doktorantka omawia mediację rodzinną w konflikcie rozwodowym w świetle badań własnych. Wskazała na badanie przeprowadzone w grupie 42 mediatorów w latach 2006 – 2012. Zwróciła uwagę na cechy osób biorących udział w badaniu, aby były jak najbardziej reprezentatywne. Przedstawiła analizę zebranego materiału badawczego wskazując m.in. na ocenę frekwencyjności występowania formy mediacji w praktyce, upowszechnienia mediacji rodzinnej czy proponowania określonych sposobów upowszechnienia mediacji rodzinnej. Autorka zwróciła uwagę na poszczególne czynniki mające znaczenie dla powodzenia mediacji jak kompetencje mediatora, wady mediacji, bariery w prowadzeniu mediacji czy ocenę doświadczenia życiowego i kompetencji społecznych mediatora dla powodzenia procesu mediacyjnego. Istotne znaczenie dla wyciągnięcia wniosków i zwiększenia efektywności mediacji w sprawach rozwodowych ma badanie na s. 354 i n. na 66 parach małżeńskich. Doktorantka dokonała także analizy otrzymanych wyników. Przeprowadziła także badanie mediatorów prowadzących mediacje rodzinne w 2023 roku.. Oceeniła prawidłowo wnioski z przeprowadzonych badań oraz co istotne zaproponowała wykorzystanie wniosków z badań w praktyce.

Rozdział dziewiąty omawia metodologię badań wskazując na cechy badań empirycznych, przedmiot tych badań oraz wskazując szczegółowe pytania badawcze stawiane respondentom. Autorka szeroko odnosi się do pojęcia metod i technik badawczych oraz doboru próby do badań.

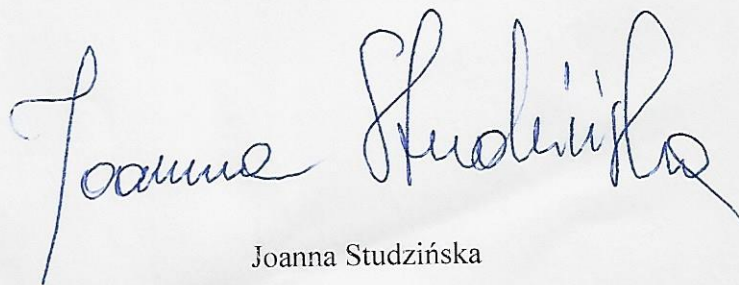
IV.

Podsumowując, rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Rol została przygotowana na wysokim poziomie merytorycznym i jest ciekawym opracowaniem tematu, także z punktu widzenia praktycznego uczestników potencjalnego postępowania rozwodowego ale także mediatorów i praktyków. Autorka w zakończeniu przedstawia logiczne wnioski, które dają asumpt do dalszego rozwoju mediacji rodzinnych. We wnioskach zasadnie Doktorantka wskazała, że wypracowanie właściwej i spójnej regulacji dotyczącej roli mediatora ma także znaczenie dla stosowania prawa i praktyki wymiaru sprawiedliwości i podkreśla wagę dalszych prac nad stworzeniem jednolitej teorii mediacyjnej dla efektywnego wykorzystania mediacji w procesach rozwodowych. Podkreśla także wagę konieczności wprowadzenia obligatoryjnej mediacji w sprawach rozwodowych w zakresie kwestii małoletnich dzieci ze względu na umiejętności pedagogiczno – psychologiczne mediatora.

Jak zostało wskazane, istotnym walorem pracy jest sięgnięcie do szerokiego wachlarza poglądów doktryny, ogromnego zasobu literatury, także psychologicznej czy socjologicznej oraz orzecznictwa, tym bardziej, że jak zostało podkreślone, poglądy formułowane w orzecznictwie i postulaty w wypowiedziach doktryny wciąż wskazują na liczne niedomagania i konieczność doprecyzowania regulacji mediacji w sprawach o rozwód.

Autorka prezentuje bardzo dobry warsztat badawczy wskazujący na dojrzałość naukową i umiejętność analizy. Praca jest napisana przejrzystym i przystępnym dla czytelnika językiem. Zwrócenie uwagi na rozbieżne stanowiska dokonanie oceny i zajęcia własnego sprzyjają wartości poznawczej i próbie wypracowania jednolitego ujmowania instytucji mediacji w postępowaniu rozwodowym. Drobne uchybienia redakcyjne np. na s. 10 niezrozumiałe sformułowanie „należy przeanalizować cech osób bezpośrednio uczestniczące w procesie rozwodowym”, powołanie się na nowelizację kodeksu postępowania cywilnego do kodeksu postępowania karnego na s. 300, czy brak podania strony w przypisie nr 752 na s. 285 nie umniejszają wartości merytorycznej. Zdania formułowane przez Doktorantkę są proste i przejrzyste, nie budzą wątpliwości co do znaczenia i treści. Należy docenić fakt, że Doktorantka omawiając poszczególne regulacje dotyczące mediacji w sprawach rozwodowych i przedstawiając poglądy doktryny lub orzecznictwo dokonuje na każdym etapie i poszczególnych wypowiedziach ich samodzielnej oceny i w sposób jednoznaczny formułuje konkluzje.

W konsekwencji należy uznać, że przygotowana przez mgr Małgorzatę Rol rozprawa może stanowić podstawę nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, bowiem spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) w zw. z art. 179 ust. 1 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1669).

Joanna Studzińska